

ИСОКРАТОВА БЕСЕДА.

САВЕТ ДИМОНИЌУ.

С ЈЕДИНСКОГ ОРИГИНАЛА ПРЕВЕО

ПРОФ. ДР. ПАПАКОСТОПУЛОС.

ПРЕШТАМПАНО ИЗ „СРПСКИХ НОВИНА.“

У БЕОГРАДУ,

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ

1874.

У многим ћемо приликама наћи, Димониче, да је међу мњењима ваљаних и мислима неваљалих велико растојање, и далеко се разликују понашања међу њима, јер ови воле пријатеље док су пред њима, а они их љубе и кад одсуствују; и пријатељство неваљалих уништи кратко време, а ваљаних ни читав век не би га могао истребити. Мислећи дакле, да младићи, који теже к слави и наукама се занимају, треба да ваљанима подражавају а не неваљалцима, шиљем ти ову беседу на дар, као знак моје наклоности према теби, и као доказ пријатељства према оцу твоме Ипонику, јер деца, као што наслеђују очево имање, тако треба и очеве пријатеље да наследе. Видим да нам и срећа служи и време помаже, јер ти волиш науку, а ја се занимам да друге поучавам, теби је сада најлепше време да се одаш на науке, а ја таке исправљам. Који дакле својим пријатељима пишу беседе, које би их наговарале, истина да добро дело предузимљу, ал ипак се не занимају најбољом страном философије, јер који поучавају младиће не како ће се у лепом говору ведбати, већ како ће показати јесу ли ваљаног карактера, ти користе својим слушаоцима више но они који их спремају за речитост. За то смо ти писали не наговарајући те но светујући чему треба младићи да теже, и од чега треба да се чувају, с каким да се љу-

дима друже, и како својим животом да управљају, јер који су тим путем пошли, само су ти могли постићи врлину, од које ништа није претежније ни сталније, почем лепота или се временом руши, или болешћу увене, а богатство служи више на зло него на добро, доносећи лењост; и примамљујући младиће к задовољству и пустоти. Снага кад је с памећу, корисна је, а без ње више шкоди; тело бораца краси, а душу помрачава, а којима снага непокварена расте с памећу, њих прати до старости, и више вреди но богатство, и корисније је но благородство, почем она и што је другима немогуће, могућим учини, и што је мноштву страшно, она храбро сноси, лењост држи за укор а труд за похвалу. То се може лако из борбе Херкула, и дела Тесевса видети. Њихова је дела тако врлина прославила, да се кроз цело време не могу заборавити.

Но кад се нарави твог оца сетиш, у фамилији ћеш леп пример мојих речи имати, јер је он свој живот провео не презирући врлину, ни у лењости, но је своје тело већбао трудовима, а душом је опасности храбро сносио, нити је волео богатство преко мере, него је као смртан уживао, а чувао је оно што је имао као бесмртан, нити је управљао својим животом недостојно, него је љубио лепо и племенито, а пријатељима био приступан; више је пазио на оне, који су се око њега старали него на своје сроднике, јер он мишљаше да према пријатељству више важи природа но закон, и карактер више но сродство. Не ће нам ни сав век бити доста ако би хтели да сва његова дела набрајамо, него ћемо о њима другом приликом тачно говорити, за сад смо

само природу Ипоникову показали, као пример, по ком треба да ти живиш, да за закон држиш његов начин, и да подражаваш очевим врлинама, јер срамота је да живописци снимају лепе животиње, а деца да не подражавају својим ваљаним родитељима. Помисли да ни једноме борцу не доликује толико да се противу другог бори, колико теби да тежиш да твој оцу раван будеш; али тако мислити не може онај, који није пун многих и лепих наука, јер обично тело расте са сразмерним трудовима, а душа ваљаним речма, за то љу ја покушати да ти укратко разложим она дела, којима ћеш понајвише врлину постићи, и свима се другим допасти.

Прво, буди према боговима благочастив, не само жртвом но и постојанством у заветима, јер оно је знае да имаш новаца, а ово доказ поштеног карактера. Поштуј бога свагда, а особито с грађанством, јер ћеш тиме показати да и боговима жртвујеш, и да си у заветима постојан.

Буди према родитељима такав, како би желело да твоја деца према теби буду.

Упражњавај тело не крепости но здравља ради, и то ћеш, ако престајеш радити док још можеш радити.

Нити престај на безобразно смејање, нити примај такав разговор, јер оно је бесмислено, а ово лудо; што је год срамота чинити, то држи да и говорити није лепо. Навикни се да ниси намргођен, но озбиљан, јер ћеш с тим показати да си продрзљив, а овим паметан. Помисли да теби за украс пристоји највише: стид, правда и целомудреност, јер се мисли да се у томе свему

састоји чедност младића. Никада немој мислити да ћеш сакривен бити ако што срамно чиниш, јер ако то од других сакријеш, сам ћеш собом знати.

Бој се богова, родитеље поштуј, пријатеља се стиди, а законима се повинуј.

Задовољства она тражи, која су скопчана са славом, јер весеље с пашећу најбоље је, а без тога је најгоре.

Чувај се клевета и ако су лажљиве, јер многи истину не знају, а обзиру се на мњење. Чини све као да не ћеш никогa преварити, јер и ако за оно магновење затајиш, после ће се обелоданити. Понајвише ћеш се допасти ако не чиниш оно, за што би другима пребацивао кад би учинили.

Ако радо учиш, много ћеш и научити. Оно што знаш, то сачувај читањем, а што ниси научио то задоби трудом. Јер тако је исто срамота да чујеш каку корисну реч, а да је не научиш, и кад ти који пријатељ нешто добро да, да не примиш. Троши излишне часове у слушању беседа, јер ћеш тако лако учити што су други с тешком муком пронашли. Мисли да је наука далеко већа од много новаца, почем тог брзо нестаје а она остаје кроз цело време, јер је само једна једита мудрост бесмртна ствар. Немој бити лењ да далеко идеш к онима, који те нечем корисном уче, јер је срамота да трговци толико мора пролазе да би своје имање умножили, а младићи да не маре по сухоме ходити да свој ум побољшају.

У понашању буди дружеван, а у говору слаткоречив; дружеван ћеш бити ако свакога поздравиш кога сусреташ, а слаткоречив кад га својским речима предусре-

таш. Према свима буди пријатан, а употреби оне, који су најбољи, тако не ће нико омрзнути на те, и свима ћеш бити љубазан. Походе немој да чиниш честе и дуге једнима истима, јер се све досади.

Вежбај се својевољним трудовима, да би могао и невоље сносити. Што је год срамно да твојом душом овлада, тога свега уздржавај се: добита, љутине, задовољства (сладострастија), жалости; такав ћеш бити ако мислиш да је добит оно чим ћеш се допасти, а не оно чим ћеш се обогатити. У љутини владај се према онима, што греше, тако, као што би желео да се други према теби владају кад ти грешиш, и у пријатностима, ако помислиш да је срамота да над млађима владаш, а задовољствима да робујеш, и у непријатностима ако гледаш на несреће других, и помислиш да си и ти човек. Чувај заложене речи више него новац, јер ваљаним људима доликује више веровати но заклетви. Помисли да неваљалцима не треба веровати, као што ваљанима веровати треба. О тајнама немој ништа говорити, ван ако и теби који ускажем, и ономе, који слуша, подноси да се дела пређуће. Наметнуту заклетву примај из два узрока, или да себе из срамне беде избавиш, или пријатеље од велике опасности спасеш, а због новаца никоме се богу немој заклети, и ако имаш право, јер ће неки да мисле да си се лажно заклео, а другима да си то учинио новаца ради.

Не пријатељи се ни с ким, док ниси најпре испитао како се према пређашњим пријатељима понашао, јер надај се да ће и према теби такав бити, какав и према онима. Споро постај пријатељ, а кад постанеш, старај

се да останеш, јер тако исто је срамота не имати ни једнога пријатеља, као и многе познанике мењати. Кушај пријатеља не са штетом, а нити да опет не покушаш познанике, а то ћеш учинити ако се претвориш да потребујеш нечега, а да ти то и не треба. Ствари, о којима се сме говорити, саопштавај као тајна, јер ако не погодиш, не ће ти од штете бити, погодиш ли, више ћеш им познати нарав. Покушавај пријатеље у несрећама живота, и у саучешћу и опасностима, јер злато пробирамо у ватри, а пријатеље распознајемо у несрећама. Најбоље ћеш се понашати према пријатељима, ако не чекаш да те они моле, него им незват у нужди помажеш у своје време. Помисли да је тако исто срамно непријатеље злочинством, као и пријатеље добротинством победити. За пријатеља прими не само оне, који те у несрећи сажалевају, него који ти и у срећи не завиде, јер има много њих, који несрећне пријатеље, сажалевају а срећнима завиде. Пред пријатељима који су ту, сети се и оних који нису ту, да се види да не ћеш и ових, кад одсутвују, омаловажити.

У оделу буди љубитељ лепог, а не гиздавац, јер лепо љубити је красно, а гиздавац бити је сујета.

Немој грамзити да имаш много добара, него воли умерено уживање. Презри оне, који за богатством грамзе, а не умеју да употребе ни оно што имају, јер ти су подобни онима, који имају лепог коња, а рђаво јаше. Старај се да ти богатство буде у новцу (*χρῆματα*) и тециву *κτῆματα*, јер новац је онима, који умеју уживати, а тециво, који умеју тећи. Поштуј оно што имаш ради две ствари, да можеш велику штету платити, а

искреном пријатељу у нужди помоћи, а за остали живот немој одвише имућство да волиш, него умерно.

Задовољи се оним што имаш, а тражи боље. Нико немој несрећу да пребацујеш, јер судба је општа, а будућност непревидљива.

Ваљанима чини добро, јер је красно благо кад су ти ваљани људи обвезани. Злима ако добро чиниш проћи ћеш као и они који туђе псе хране; јер ти пси лају и на оне који им хране дају као и на свакога из реда, тако и рђави људи чине неправу и онима, који су им од користи, као и онима, који су им од штете. Мрзи на ласкатеље као и на варалице, јер обоје чине неправу онима који им верују. Ако примаш пријатеље који ти зло одобравају, не ћеш за живота имати пријатеља, који ће те на ваљана дела упутити. Онима, који ти се приближавају, буди дружеван а не горд, јер надутост гордих једва би и слуге сносиле, а дружевно понашање сваки радо сноси, дружеван ћеш бити ако ниси кавгаџија, и ако се не свађаш са свима⁴, и у љутини суседа твога не одговараш упорно, и ако се неправу љути, него док је љут попушташ, а кад љутина прође, онда му пребадујеш; нити у смешним стварима да си озбиљан, нити у озбиљним да се смејеш (јер што год бива у невреме увек је жалосно); ако услуге радо чиниш, јер многе их има, који показују својим пријатељима услугу, али нерадо; нити да радо кудиш, јер то је тешко сносити, нити да радо грдиш, јер то раздражи.

Понајвише се чувај у друштву при пићу, и ако се кадгод прилика деси, устај пре него што ћеш се опити, јер кад се ум вином поремети, страда као

кола кад управљача изгубе, тако и душа много греши кад се ум поремети.

Бесмртно мисли у великодушију, а смртно у умереном уживању оног што имаш.

Помисли да је наученост већа од ненаучености, јер порочна дела чине сви с добитком, а ова сама собом и оштетила је оне који је имају, јер кога су речма увредили, од тога су делом кажњени били¹⁾,

Кад хоћеш с њим да се опријатељиш, ти говори пред онима, који ће му казати, нешто лепо о њему, јер почетак је пријатељству похвала, а непријатељству куђење.

Кад се сам посаветујеш о будућности, нек ти прошлост буде пример, јер неизвесно се брзо из извеснога познаје. Дуже промисли а брзо изврши на што си се решио. Помисли да је најбоље од Бога срећа, а од нас самих добра мисао. Чег се стидиш да неким пријатељима саопштиш, говори као о некој туђој ствари, јер тако ћеш и њихово мишљење дознати, а себе не ћеш одкрити. Кад хоћеш да се за себе с неким саветујеш, пази како тај својим пословима управља, јер који о својим сопственим стварима рђаво мисли, никада неће о туђим добро саветовати. У толико ћеш више побуђен бити да савет тражиш, ако погледаш на несреће, које из несаветовања произлазе, јер и здравље онда ћемо највише чувати, кад се сетимо на невоље које од болести долазе.

¹⁾ Колико је мудрих претрпело затвор, изгнање и смрт због научне или догматичке истине. Као Сократ и сам Исус Христос.

Ако до каке власти дођеш, немој се ни каким рђавим људима у звању послужити, јер што би год они грешили, све би се теби приписивало.

Од јавне службе одступај не богатији но славнији, јер народна је похвала већа но многи новац. Рђавој ствари нити да пристајеш, нити да је браниш, јер ће се мислити, да и ти тако што радиш, кад другима помажеш који то раде.

Покажи се да можеш више но други имати, а пристајеш да имаш колико и други, да би се видело да волиш правду не због слабости но из правичности. Више трпи праведну сиротињу но неправедно богатство, јер је правда толико боља од новаца, у колико ови само живима користују, а она и мртвима доноси славе, новаца може и рђави имати, али славе није му могуће. Никоме не завиди који је неправдом богатство добио, него више поштуј оне, који су праведно пропали, јер праведни и ако немају ништа више од неправедних, али их бар у добрим надама превазилазе.

Старај се за све што се живота тиче, ал понајвише вежбај свој ум, јер добра памет је највећа ствар у најмањем телу чевечијем. Покушај да будеш телом трудољубив, а душом философ, да би могао телом извршити што си намислио, а душом да предвидиш шта ти је корисно. Шта год хоћеш да кажеш, испитуј напред својом памећу, јер многима језик трчи пре памети. Одреди себи два времена за говор, или кад хоћеш да говориш о извесним стварима, или кад је нужно говорити, јер је само тима случајима говор потребнији но ћутање, иначе је свагда ћутати боље но говорити.

Помисли да ништа љуцко није постојано, тако нећеш се ни у срећи радовати, ни у несрећи жалити. Радуј се кад ти се што добро догоди, а умерено жали ако што зло, и немој да те познаду, јер је неумесно да имање у кући кријемо, а мисли да износимо на видје. Више се чувај од кућења но од опасности; јер неваљали морају се бојати смрти, а ваљани живота без славе. Понајвише се старај да безбедно живиш; и ако ти се кадгод догоди опасност, тражи да се из те борбе спашеш, али не срамним именом, јер умрети је свима суђено, а добро умрети дато је само ваљанима.

И немој се чудити, ако ти много од овога што сам ти казао, не доликује у садањим годинама твојим, то и ја нисам из вида изгубио, него сам хтео овим и за садањи живот да ти изнесем савет, а и за будуће да ти оставим препоруку, јер у колико је то нужно, лако ћеш дознати, али искреног саветодавца тешко ћеш наћи; остало да не би од другога тражио, него да одавде, као из неке магазе изнесеш, мислио сам да није требало ништа пропустити од онога што сам те могао световати.

Ја би веома боговима благодарно кад се не би преварио о мњењу које о теби имам. Међу осталима врло ћемо много наћи, да као што се на укусна јела радују више но на здрава, тако да се и оним пријатељима приближују који с њима греше, а не онима који их светују; а тебе мислим да сам противно познао, и то закључујем из ревности око другог изобраења, јер који је себи задатак дао да оно чини што је најбоље, тај мора да прими и оне који га на добродјетељ подстрекавају.

Највише ћеш бити побуђен да добра дела волиш, ако дознаш да прва задовољства баш од истих имамо, јер кад лакомислено претераност волимо одмах, осећамо да задовољству жалост сљедује, а ако се око добродетељи трудимо, и паметно нашим животом управљамо, увек ћемо имати и искрену и поуздану радост, и ако се тамо напред радујемо а после жалимо, да овде после жалости имамо радости, ал у свима делима не ћемо тако осећати у почетку као у свршетку, јер највише ствари око живота чинимо не за ствари саме, него се трудимо за резултате. Сети се и тога да хрђавима подноси да свашто чине, јер су они одмах с почетка себи то начело дали, али ваљани не могу врлину преобрегнути, јер ће им многи пребацивати, почем много мрзе не толико на оне који греше, колико на оне који кажу да су добродјетељни а ни у чему се не разликују од обичних. Тако и јест, јер кад ми презиремо само оне који речима лажу, зар они који целог живота греше, нећемо казати да су рђави? С правом ћемо држати да таки не само противу самих себе греше, него су и судбину издали, јер она је њима и новац и славу и пријатеље у руку дала, ал они су показали да су те среће недостојни. Ако као човек морам мислити како богови мисле, ја држим да су и они врло јасно над својима показали како су расположени према рђавим и ваљаним људма, јер Јупитер је и Херкула и Тандала родио, као што нам басне кажу и сви верујемо, ал онога је због врлина учинио бесмртним, а овога због неваљалства највећим је казнама подвргао. Тих се примера ваља држати, и к врлини тежити, и

усвојити не само то што смо ми обрекли, него и оно што су најбољи песници и други мудри људи казали, ваља читати и учити, јер као што челу видимо да се на сваку биљеу спушта, и од сваке најлепшу честицу прима, тако треба и онај који к науци тежи да свашта зна, али од сваке стране да покупи што му је најкорисније, јер поред толиког труда једва се могу природне погрешке надвладати.